

اشاره:

تحقیق حاضر که به عنوان بررسی نظر جوانان تهرانی درباره مسجد در شهروور و مهرماه ۱۳۷۶ انجام شده، هدف‌های زیر را دربر دارد:

بررسی حضور جوانان در مسجد، بررسی وضعیت مساجد موجود از دیدگاه جوانان و بررسی نگرش جوانان درباره مسجد که به خاطر طولانی بودن آن در دو بخش فراروی خوانندگان گرمی مجله نگاه حوزه قرار می‌گیرد.

در بخش نخست بررسی حضور جوانان در مسجد و بررسی وضعیت مساجد موجود از دیدگاه جوانان را ملاحظه می‌کنید.

این تحقیق به روش پیمایشی و با پرسشنامه از ۶۵۰ جوان تهرانی که باروش PPS از مناطق بیستگانه تهران به صورت نمونه انتخاب شده بودند، انجام شده است. نیمی از پاسخگویان پسر و نیمی دیگر دختر بوده‌اند. پاسخگویان محدوده سنی ۱۵ تا ۲۵ سال را داشته‌اند. نزدیک به ۴۰ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات متوسطه، ۳۰ درصد آنها دارای تحصیلات دیپلم و ۱۲/۸ درصد آنها دارای تحصیلات بالاتر از دیپلم بوده‌اند. ۴۰ درصد از مردان پاسخگو شاغل هستند و این میزان در زنان به ۱۰ درصد می‌رسد و یک‌سوم زنان خانه‌دار هستند. ۷۰ درصد پاسخگویان شاغل در مشاغل سطح متوسط قرار داشته‌اند. ۹۰ درصد از مردان و ۷۰ درصد از زنان پاسخگو مجرد بوده‌اند. حدود ۷۰ درصد از والدین پاسخگویان تحصیلات دیپلم دارند و حدود ۱۰ درصد از والدین آنها تحصیلات بالاتر از دیپلم دارند، بیش از

مسجد و جوانان تهرانی

• بخش نخست

دوسوم والدین پاسخگویان دارای مشاغل سطوح متوسط بوده‌اند. میزان متوسط اوقات فراغت ۳/۶۷ ساعت است. گفتنی است تحقیق حاضر توسط سازمان تبلیغات اسلامی صورت پذیرفته و از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای فرهنگ عمومی انتشار یافته است.

طرح مسأله، اهمیت و ضرورت آن
برپایی نماز یکی از اولین نشانه‌های حکومت صالحان است و اگر حکومت اسلامی در راه برپایی و اقامه نماز تلاش نکند، طبیعتاً یکی از خصایص مهم حکومت صالحان را نخواهد داشت. خوشبختانه در سال‌های اخیر تلاش در جهت برپایی نماز رشد چشمگیری داشته است. اسلام علاوه بر اقامه نماز بر نقش کلیدی مسجد هم تأکید دارد. با نگاهی به سیره پیامبر اکرم (ص) مشاهده می‌شود که در زمان آن بزرگوار، مسجد مهمترین مکان عمومی واقع در شهر مدینه بوده است و اگر رسول الله (ص) اسوه

حسنه‌ای برای تمام مسلمانان باید باشد، در این زمینه هم جامعه اسلامی باید هم خود را بر افزایش نقش مسجد و جذب افراد به سمت مسجد متمرکز کند. در این میان جوانان و حضور آنان در مسجد اهمیت اساسی خواهد یافت زیرا علاوه بر آن نیمی از جمعیت جامعه ما را جوانان تشکیل می‌دهند، همین نسل جوان است که فردا پرچمدار انقلاب باید باشد و جامعه ایرانی را به سمت کمال رهنمون سازد. طبیعتاً است که نظر جوانان نسبت به مسجد، عامل مهمی در حضور آنان در مسجد و طبیعتاً وضعیت مذهبی آنان دارد. بنابراین باید به سمت

بررسی نظر جوانان درباره مسجد رفت. این موضوع برای تمام برنامه‌ریزان فرهنگی جامعه مهم است زیرا بدون شناخت نظر جوانان نسبت به مسجد نمی‌توان برنامه‌ای برای جذب جوانان به مسجد ریخت.

میزان حضور در مسجد

۱. میزان مسجدرفتن:

اندکی کمتر از یک پنجم پاسخگویان همیشه یا اکثر اوقات به مسجد می‌روند، نزدیک به نیمی از پاسخگویان خیلی کم و تنها مواقعی که فرصت دارند، به مسجد می‌روند و بیش از یک سوم پاسخگویان هیچ وقت به مسجد نمی‌روند.

مردان بیش از زنان در مسجد حضور دارند.

با افزایش سن از میزان حضور در مسجد کاسته می‌شود.

با افزایش سطح تحصیلات از میزان حضور در مسجد کاسته می‌شود.

محصلین بیشتر از سایر گروهها در مسجد حضور دارند و عمده ترین میزان عدم حضور در مسجد را دیپلمه‌های بیکار دارند.

با افزایش سطح تحصیلات پدران پاسخگویان، از میزان حضور پاسخگویان در مسجد کاسته می‌شود.

با افزایش سطح تحصیلات مادران پاسخگویان، از میزان حضور پاسخگویان زن مجرد کاسته می‌شود.

پاسخگویانی که والدین آنها زیاد به مسجد می‌روند، بیشتر از سایرین به مسجد می‌روند.

نکات ذکر شده در بالا، مسائل فردی و ویژگی‌های پاسخگویان است که عمدتاً علت افزایش یا کاهش حضور پاسخگویان در مسجد است. فرضاً افزایش سطح تحصیلات، علت کاهش حضور در مسجد است نه اینکه کسی به خاطر کمتر مسجدرفتن، سطح تحصیلات بالاتری داشته باشد. حداکثر این است که افزایش یا کاهش حضور در مسجد و این متغیرها هم عرض بوده و معلول علت واحد می‌باشند.

اما مسائل دیگری است که به نظر می‌آید بیشتر معلول میزان حضور در مسجد باشد یا اینکه در تقابل و کتش متقابل با میزان حضور در مسجد باشد. از جمله این مسائل، نگرش پاسخگویان

در ارتباط با مسجد است. فرضاً وقتی نتیجه گرفته‌ایم که با نگرش منفی نسبت به برخورد امام جماعت با جوانان، از میزان حضور جوانان در مسجد کاسته می‌شود، چند نوع می‌توان تحلیل کرد: اول اینکه افراد وقتی می‌بینند که امام جماعت مسجد با جوانان برخورد بدی دارد، یا اینگونه احساس می‌کنند کمتر به مسجد می‌روند و لذا علت عدم حضور جوانان در مسجد نگرش منفی آنها نسبت به برخورد امام جماعت است. اما می‌توان نوع دیگری هم تحلیل کرد که کسی به مسجد نمی‌رود، طبیعتاً باید برای رفتار خود دلیل معقول بیاورد و لذا چنین فردی باید معتقد باشد که مسجد جای بدی است و الا اگر مسجد مکان خوبی بود که من در آن حضور پیدا می‌کردم، لذا از دید چنین فردی ائمه جماعات مساجد، طبیعتاً باید برخورد بدی با جوانان داشته باشند. در این مورد می‌توان گفت که حضور کم در مسجد علت پیداشدن نگرش منفی نسبت به برخورد امام جماعت با جوانان است. نوع سوم نتیجه گیری آن است که بگوییم نگرش منفی نسبت به برخورد امام جماعت با جوانان و عدم حضور در مسجد هر دو معلول علت واحدی است و آن مذهبی نبودن یا مخالفت با مذهب است. فردی که مذهبی نیست یا به عبارت بهتر با مذهب مخالف است، هم در مسجد حضور ندارد و هم نسبت به مسجد نگرش منفی دارد. بنابراین درباره رابطه نگرش جوانان نسبت به مسجد با میزان حضور جوانان در مسجد، چندان نمی‌توان با قاطعیت نتیجه گرفت. در حال نتایج به دست آمده عبارتند از:

افراد می‌توانند که معتقدند امام جماعت

توزیع درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان حضور در مسجد به تفکیک جنس

جنس	مرد	زن	کل
میزان حضور در مسجد			
همیشه رفتن	۴/۹	۰/۳	۲/۶
اکثر اوقات رفتن	۱۷/۳	۱۳/۷	۱۵/۵
مواقع فرصت داشتن رفتن	۴۴/۴	۴۷/۰	۴۵/۷
نرفتن به علت فرصت نداشتن	۱۷/۰	۱۱/۲	۱۴/۲
هیچ وقت نرفتن	۱۶/۴	۲۷/۷	۲۲/۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

۲-۱. علت عدم حضور در مسجد :

اگر دلایل مسجدنرفتن را به دو دسته کلی «عدم امکان مسجدنرفتن» و «عدم تمایل به مسجدنرفتن» تقسیم کنیم، خواهیم دید که ۶۰ درصد از پاسخگویانی که به مسجد نمی‌روند، به خاطر این است که امکان مسجدنرفتن ندارند و ۴۰ درصد از این افراد به خاطر عدم تمایل به مسجد نمی‌روند. برحسب داده‌های این پژوهش، ۳۳/۴ درصد از مردان و ۳۸/۹ درصد از زنان و در مجموع ۳۶/۲ درصد از کل پاسخگویان در مسجد حضور ندارند. نتیجه حاصل از مطالعات آماری این است که ۱۴/۸ درصد از مردان و ۱۴ درصد از زنان و ۱۴/۶ درصد از کل پاسخگویان به خاطر عدم تمایل به مسجدنرفتن در مسجد حاضر نمی‌شوند.

ملاحظه شد که مردان حضور بیشتری در مسجد دارند تا زنان، با توجه به این ملاحظه باید گفت که آنچه باعث افزایش حضور مردان در مسجد شده است، جنسیت نیست بلکه عوامل اجتماعی، ناشی از جنسیت است که به مردان امکان حضور بیشتری می‌دهد و همین عوامل اجتماعی است که حضور زنان را در مسجد کمتر می‌کند. لذا رابطه مردانگی و افزایش حضور در مسجد به رابطه زیر می‌بندل می‌شود که افرادی که امکان مسجدنرفتن بیشتری دارند، بیشتر در مسجد حضور پیدا می‌کنند و از آن جا که در این تحقیق، امکان مسجدنرفتن پاسخگویان بررسی نشده است، لذا باید رابطه جنسیت و حضور در مسجد را حذف کنیم.

نکته قابل ذکر دیگر این که حضور زنان در اجتماع، همراه با مشکلات خاصی است که مردان فارغ از این

امکانات و برنامه‌های زیادی دارد، بیش از سایرین در مسجد حضور دارند.

افرادی که نارسایی‌های مسجد را کم تلقی می‌کنند، بیشتر از کسانی که نارسایی‌های مسجد را زیاد تلقی می‌کنند، در مسجد حضور دارند.

افرادی که مسجد را مهمترین مکان عمومی در محله می‌دانند، بیش از کسانی که سایر اماکن عمومی را مهم می‌دانند، در مسجد حضور دارند.

با جمع‌بندی نتایج می‌توان دید که افرادی که نگرش مثبت نسبت به امام جماعت مسجد، بسیج مسجد، مطلوبیت مسجد، تیب مسجدی‌ها، علت حضور جوانان در مسجد و کلاً نگرش مثبت نسبت به مسجد دارند، بیش از سایرین در مسجد حضور دارند، لذا اگر فرض کنیم که نگرش مثبت نسبت به مسجد در ارتباط با میزان حضور در مسجد است، می‌توان نمای زیر را رسم کرد.

نگرش مثبت نسبت به مسجد

= افزایش حضور در مسجد

در باره تأثیر مشخصات پاسخگویان نیز می‌توان گفت که در مجموع میزان مسجدنرفتن والدین تأثیر مثبت و افزایش سطح تحصیلات پاسخگویان و پدر پاسخگویان تأثیر منفی بر حضور پاسخگو در مسجد دارد. درباره تأثیر جنسیت و سن نیز در بخش بعدی توضیح داده خواهد شد.

مسجد نسبت به جوانان بی‌اعتنا است، کمتر از کسانی که معتقدند امام جماعت مسجد برخورد خوب یا خیلی خوب با جوانان دارند، در مسجد حضور دارند.

افرادی که معتقدند در مساجد نسبت به آنان بی‌اعتنایی می‌شود، کمتر از کسانی که چنین اعتقادی ندارند، در مسجد حاضر می‌شوند.

افرادی که اعتقاد به مطلوبیت مسجد دارند، بیشتر از کسانی که اعتقادی به این مطلوبیت ندارند، در مسجد حضور دارند.

افرادی که معتقد به لزوم وجود بسیج در مسجد هستند، بیش از کسانی که چنین اعتقادی ندارند، در مسجد حضور دارند.

افرادی که حضور زیادتری در مسجد دارند، کمتر اعتقاد به دخالت بیش از حد بسیج دارند.

افرادی که حضور زیادتری در مسجد دارند، تیب مسجدی‌ها را بیشتر افراد مذهبی می‌دانند و افرادی که حضور کمتری در مسجد دارند، بیشتر از بقیه تیب مسجدی‌ها را افراد بی‌کار و ریاکار می‌دانند.

افرادی که معتقدند آدم‌های مهم و سطح بالای جامعه به مسجد می‌روند، میزان حضور بیشتری در مسجد دارند تا دیگران.

افرادی که معتقدند عبادت علت حضور جوانان در مسجد است، بیشتر از کسانی که عبادت را علت حضور جوانان در مسجد نمی‌دانند، در مسجد حضور دارند.

افرادی که معتقدند علت مسجدنرفتن جوانان، گرفتن تأییدیه و گزینش شدن است، کمتر از کسانی که اعتقادی به این امر ندارند، در مسجد حضور دارند.

افرادی که معتقدند مسجد محل آنها

مشکلات هستند، بنابراین اولاً حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی و از جمله مسجد، باید همراه با وزن بیشتری باشد تا فائق آمدن بر مشکلات اجتماعی ذکر شده را در نظر گرفته باشد و ثانیاً برای کاهش این مشکلات اجتماعی باید فکر اساسی کرد.

جوانان زیر ۲۰ سال بیشتر به خاطر عدم تمایل به مسجد نمی‌روند و جوانان بالای ۲۰ سال به خاطر عدم امکان مسائل ذکر شده درباره جنسیت، درباره سن هم صادق است، یعنی ۲۹/۲ درصد از جوانان زیر ۲۰ سال و ۴۳/۱ درصد از جوانان ۲۰ سال به بالا در مسجد حضور ندارند، ۴۷/۸ درصد از جوانان زیر ۲۰ سال به خاطر عدم تمایل به مسجد نمی‌روند و ۳۴/۶ درصد از جوانان ۲۰ سال به بالا، به خاطر عدم تمایل به مسجد نمی‌روند.

نتیجه حاصل از ضرب این اعداد نشان می‌دهد که ۱۴/۰ درصد از جوانان زیر ۲۰ سال و ۱۴/۹ درصد از جوانان ۲۰ سال به بالا، به خاطر عدم تمایل به مسجد رفتن است که مسجد نمی‌روند و لذا باز هم اگر علت اصلی را که باعث کاهش مسجدرفتن در پاسخگویان ۲۰ سال به بالا است، از دست دادن امکان مسجدرفتن بدانیم، در این جا نیز رابطه خطی میان افزایش سن و کاهش حضور در مسجد از میان می‌رود و رابطه خطی کاهش امکان مسجدرفتن و کاهش حضور در مسجد جایگزین آن می‌شود یعنی درگیر شدن در مسائل خانوادگی، امکان مسجدرفتن را از پاسخگویان در سنین بالاتر می‌گیرد. این نتیجه با مشاهدات بیرونی هم تطبیق می‌کند یعنی افراد مسن بیشتر در مسجد حضور دارند

به خاطر اینکه فراغت بیشتری دارند، در هر حال عامل افزایش سن نیز حذف خواهد شد.

علت مسجدرفتن متأهلین بیشتر امکان نداشتن است و علت مسجدرفتن مجزودین بیشتر تمایل داشتن است.

در میان گروه‌های مختلف شغلی، خانه‌داران بیشترین میزان عدم امکان و دانشجویان بیشترین میزان عدم تمایل به مسجدرفتن را دارند.

علت‌های بالا از نوع مشخصات پاسخگویان بودند و متغیرهای دیگری هم نیز هست که در تقابل با علت‌های مسجدرفتن است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

* کسانی که مسجد را مطلوب تلقی می‌کنند، بیشتر به خاطر عدم امکان به مسجد نمی‌روند و کسانی که مسجد را نامطلوب تلقی می‌کنند، بیشتر به خاطر تمایل به مسجد نمی‌روند.

* افرادی که برخورد امام جماعت مسجد را با جوانان مطلوب تلقی می‌کنند، بیشتر به خاطر عدم امکان به مسجد نمی‌روند و کسانی که امام جماعت مسجد را بی‌اعتنا به جوانان می‌یابند، بیشتر به خاطر عدم تمایل به مسجد نمی‌روند.

* افرادی که تیپ مسجدی‌ها را مثبت تلقی می‌کنند، بیشتر به خاطر عدم امکان به مسجد نمی‌روند و افرادی که تیپ مسجدی‌ها را منفی تلقی می‌کنند، بیشتر به خاطر عدم تمایل به مسجد نمی‌روند.

* افرادی که مسجد را مهمترین مکان عمومی موجود در محله می‌دانند، بیشتر به خاطر عدم امکان به مسجد نمی‌روند و افرادی که سایر مکانها را

مهمترین اماکن عمومی موجود در محله می‌دانند، بیشتر به خاطر عدم تمایل به مسجد نمی‌روند.

مشاهده می‌شود که موارد ذکر شده در بالا از عناصر نگرش به مسجد هستند، لذا می‌توان نتیجه گرفت که افرادی که نگرش مثبت به مسجد دارند، بیشتر به خاطر عدم امکان به مسجد نمی‌روند و افرادی که نگرش منفی نسبت به مسجد دارند، بیشتر به خاطر عدم تمایل به مسجد نمی‌روند. به عبارت دیگر افرادی که نگرش مثبت به مسجد دارند ولی مسجد نمی‌روند، نمی‌توانند که به مسجد بروند ولی افرادی که نگرش منفی به مسجد دارند و مسجد نمی‌روند، نمی‌خواهند که به مسجد بروند.

۱-۳. نمازهای خوانده شده در مسجد: نزدیک به نیمی از تمام پاسخگویان (۴۶/۵ درصد) نماز مغرب و عشا را در مسجد می‌خوانند، البته می‌توان مسئله ذکر شده در بالا را به صورت زیر بیان کرد: نزدیک به نیمی از پاسخگویان برای حداقل یکبار اقامه نماز مغرب و عشا در مسجد حضور یافته‌اند یعنی بیشترین میزان حضور پاسخگویان در نماز مغرب و عشا است. البته این پاسخ باید با احتیاط تلقی شود زیرا در جامعه ما به خاطر محتاط بودن ذاتی آنها، مردم از ذکر رفتارهای مغایر یا عرف عمومی جامعه یا ارزش‌های رسمی پذیرفته شده توسط حکومت ابا دارند و تا حد امکان سعی می‌کنند تا خود را از دردسر برکنار دارند. این مسئله درباره میزان حضور پاسخگویان در مسجد نیز صادق است. به خاطر همین موضوع بوده است که سؤالات مربوط به رفتار پاسخگویان در

انتهای سؤالات اصلی پرسشنامه آمده است و سعی شده است که در ابتدا نظرات پاسخگویان پرسیده شود. بنابراین می توان مطمئن بود که بیش از نیمی از پاسخگویان نماز مغرب و عشا را در مسجد نخوانده اند، یعنی طرف منفی آن یقینی است و درباره طرف مثبت باید با احتیاط سخن گفت.

در هر حال بیشترین میزان حضور جوانان در مسجد، هنگام مغرب و عشا است و جوانان تقریباً در نمازهای دیگر مسجد شرکت ندارند و البته یک دلیل آن می تواند این باشد که اکثریت فعالیتهای بیشتر مساجد در هنگام مغرب و عشا است.

از یافته های این پژوهش برمی آید که از کل پاسخگویانی که در مسجد حضور دارند، ۶۰/۹ درصد آنها فقط نماز مغرب و عشا را در مسجد می خوانند. ۱۲/۱ درصد آنها فقط عصر را در مسجد می خوانند و ۹/۵ درصد آنها نمازهای ظهر و عصر و مغرب و عشا را در مسجد می خوانند. در مجموع ۷۱/۵ درصد از این عده در نماز مغرب و عشا مسجد شرکت دارند و ۲۱/۶ درصد آنها در نماز ظهر و عصر مسجد شرکت دارند و تنها ۱/۲ درصد از پاسخگویانی که در مسجد حضور دارند، نماز صبح را در مسجد می خوانند و حدود یک سوم از این عده (۱۶/۴ درصد) هیچ نمازی را در مسجد نمی خوانند و بیشتر به خاطر امکانات و برنامه ها و مراسم است که به مسجد می آیند.

بیشتر کسانی که نماز مغرب و عشا را در مسجد می خوانند، نماز ظهر و عصر را در مسجد نمی خوانند، یعنی اکثریت جوانانی که به مسجد می روند، تنها یک

نماز را در مسجد می خوانند.

شاغلین بیشتر نماز ظهر و عصر را در مسجد می خوانند و این امر احتمالاً به دلیل این است که دسترسی شاغلین به مسجد در محل کار زیادتر است و از طرف دیگر، شاغلین به علت اشتغال، کمتر از سایرین نماز مغرب و عشا را در مسجد می خوانند.

۴-۱. مکانهای مسجد رفتن:

۷۰ درصد از پاسخگویانی که به مسجد می روند فقط در مسجد محله مسکونی خود حضور دارند و ۶ درصد در مسجد محل کار و ۴ درصد نیز در مسجد محله مسکونی و محل کار و تنها ۲۰ درصد از پاسخگویانی که به مسجد

توزیع درصد فراوانی پاسخگویان به تفکیک جنس

ردیف	میزان حضور در مسجد		جنس		کل
	مرد	زن	مرد	زن	
۱	۴۱/۴	۲۹/۸	۳۷/۱		
۲	۱/۹	۱/۹	۱/۹		
۳	۱/۳	۱/۹	۱/۶		
۴	۸/۸	۸/۷	۸/۷		
۵	۰	۰/۶	۰/۳		
۶	۰	۱/۹	۱/۹		
۷	۶/۳	۳/۱	۴/۷		
۸	۱/۳	۰/۶	۰/۹		
۹	۰	۱/۲	۰/۶		
۱۰	۱۱/۹	۱۲/۴	۱۲/۱		
۱۱	۰	۰/۶	۰/۳		
۱۲	۴/۴	۰	۲/۲		
۱۳	۱/۳	۱/۲	۱/۲		
۱۴	۱/۹	—	—		
۱۵	۸/۱	۱۰/۶	۹/۳		
۱۶	۱/۳	۵/۰	۳/۱		
۱۷	۰/۶	۹/۹	۵/۳		
۱۸	۰/۶	۹/۹	۵/۳		
۱۹	۰	۱/۹	۰/۹		
۲۰	۳/۱	۱/۹	۲/۵		
۲۱	۰/۶	۳/۳	۲/۵		
۲۲	۰	۰/۶	۰/۳		
۲۳	۰	۰/۶	۰/۳		
۲۴	۱/۹	۰	۰/۹		
۲۵	۰/۶	۰	۰/۳		
	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		

افراد نسبت به مسجد محله باعث کاهش حضور آنها در مسجد می‌شود.

۵-۱. همراهان مسجدرفتن:

بیش از یک‌سوم پاسخگویانی که به مسجد می‌روند، با دوستان خود به مسجد می‌روند، بیش از یک‌چهارم آنها به تنهایی به مسجد می‌روند و حدود یک‌چهارم آنها با پدر و مادر خویش به مسجد می‌روند.

برطبق داده‌ها یک‌سوم از پاسخگویانی که به مسجد می‌روند، به همراه افراد خانواده خویش، پدر و مادر، همسر و فرزندان به مسجد می‌روند.

زنان بیشتر همراه با افراد خانواده خود به مسجد می‌روند و مردان بیشتر با دوستان خود یا به تنهایی به مسجد می‌روند.

۶-۱. زمانهای مسجدرفتن:

بیش از یک‌چهارم پاسخگویانی که به مسجد می‌روند، (۲۷/۸ درصد) در ماه رمضان و محرم و صفر به مسجد می‌روند و ۲۵/۱ درصد از پاسخگویان در تمام ایام سال به مسجد می‌روند. دو زمان عمده برای مسجدرفتن تمام ایام سال و ایام مذهبی است.

جوانان زیر ۲۰ سال که به مسجد می‌روند، بیشتر در محرم و صفر در مسجد حضور دارند و جوانان ۲۰ سال به بالا، بیشتر از جوانان زیر ۲۰ سال در تمام ایام سال در مسجد حضور دارند.

با افزایش سطح تحصیلات، از میزان حضور در ماه رمضان کاسته شده و به میزان حضور در مسجد در تمام ایام سال افزوده می‌شود، تا بدان حد که در گروه سنی بالاتر از دیپلم، نیمی از جوانان در تمام ایام سال در مسجد شرکت می‌کنند.

می‌روند، در هر جا که مسجد در دسترس باشد، به مسجد می‌روند.

با افزایش سن از میزان حضور در مسجد محله کاسته شده و به حضور در محل کار و سایر مکانها افزوده می‌شود و این امر احتمالاً به خاطر آن است که با افزایش سن بر میزان اشتغال افزوده می‌شود و لذا جوانان کمتر در مسجد حضور پیدا می‌کنند.

توزیع درصد فراوانی پاسخگویان برحسب مکانهای مسجدرفتن به تفکیک جنس

کل	جنس		مکانهای مسجدرفتن
	زن	مرد	
۷۰/۰	۷۷/۴	۶۳/۳	محل سکونت
۶/۲	۳/۰	۹/۲	محل کار
۳/۸	۰/۵	۶/۹	محله مسکونی و محل کار
۱۹/۹	۱۹/۱	۲۰/۶	هرجا مسجد در دسترس باشد
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

توزیع درصد فراوانی پاسخگویانی که به مسجد می‌روند برحسب همراهان به مسجدرفتن به تفکیک جنس

کل	جنس		همراهان مسجدرفتن
	زن	مرد	
۲۲/۰	۳۷/۷	۷/۵	پدر و مادر
۳/۹	۷/۲	۰/۸	همسر و فرزندان
۸/۶	۱۱/۹	۵/۵۴	خواهران و برادران
۳۵/۵	۲۲/۵	۴۷/۶	دوستان
۲/۴	۳/۴	۱/۶۴	سایر افراد
۲۷/۳	۱۷/۰	۳۷/۰	به تنهایی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

۷-۱. مسجدرفتن والدین:

والدین بیش از یک چهارم از پاسخگویان (۲۸/۸ درصد) اکثر اوقات به مسجد می‌روند و بیش از ۴۰ درصد از والدین پاسخگویان گاهگاهی به مسجد می‌روند. با یک طبقه‌بندی دیگر می‌توان دید که والدین بیش از یک‌سوم پاسخگویان زیاد به مسجد و والدین حدود دوسوم دیگر پاسخگویان کم به مسجد می‌روند.

با افزایش سطح تحصیلات مادران پاسخگویان از میزان حضور والدین پاسخگویان در مسجد کاسته می‌شود. ۸-۱. مسجدرفتن در ایام فراغت: بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۶/۲) معتقدند که در ایام فراغت مسجدرفتن آنها بیشتر می‌شود.

امکانات و برنامه‌ها را برنامه‌های مذهبی دارا است و کمترین میزان آن از سالن مراسم جهت مجالس شاد است.

مطابق مدل پارسونز به بررسی کارکردهای مسجد پرداخته می‌شود.

— کارکردهای فرهنگی

از دید حدود ۹۰ درصد از پاسخگویان، مسجد محله آنها امکانات و برنامه‌های مذهبی را داراست.

اندکی بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۲/۲ درصد) معتقدند که مسجد محله آنها برنامه‌های آموزشی دارد.

می‌توان نتیجه گرفت که تقریباً تمام مساجد تهران کارکرد مذهبی خود را انجام می‌دهند و حدود نیمی از مساجد از دید پاسخگویان کارکرد آموزشی و فرهنگی خود را انجام می‌دهند.

توزیع درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان حضور در مسجد به تفکیک جنس

کل	جنس		مسجد رفتن بیشتر اوقات فراغت
	زن	مرد	
۲۵/۴	۱۹/۲	۳۱/۱	بلی
۳۰/۸	۳۶/۵	۲۵/۳۶	تقریباً
۴۳/۸	۴۴/۳	۴۳/۴	خیر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

وضعیت فعلی مساجد:

درباره وضعیت فعلی مسجد، ابتدا به بررسی کارکردهای مسجد پرداخته می‌شود و سپس به بررسی رابطه میان رسانه‌ها و مراکز فرهنگی جدید با میزان حضور مردم در مسجد پرداخته می‌شود.

کارکردهای مسجد:

مطابق داده‌ها بالاترین میزان وجود

هیچیک از مساجد تهران، سالن مراسم جهت مجالس شاد، استراحتگاه و سالن بازی ویژه کودکان وجود ندارد. حدود دوسوم از پاسخگویان معتقدند که در مسجد محله آنها پایگاه بسیج وجود دارد.

اگر کارکرد اجتماعی را به چهار بخش عمده تفریحی، رفاهی، سیاحتی و زیارتی و انسجامی (پایگاه بسیج) تقسیم کنیم، آنگاه خواهیم دید که مساجد تهران — از دید پاسخگویان — تقریباً کارکرد تفریحی و رفاهی ندارند. از نظر کارکرد سیاحتی و زیارتی نسبتاً ناموفق هستند و از نظر کارکرد انسجامی موفق هستند.

— کارکرد سیاسی مذهب

حدود یک چهارم پاسخگویان معتقدند که در مسجد محله آنها برنامه سیاسی وجود دارد و دانشجویان بیش از سایر گروهها معتقد هستند که در مسجد محله آنها برنامه‌های سیاسی وجود دارد و دلیل آن نیز می‌تواند این باشد که دانشجویان بیش از سایر گروهها، تعلق خاطر سیاسی دارند و لذا به برنامه‌های سیاسی توجه بیشتری می‌کنند.

— کارکرد اقتصادی مسجد

حدود یک‌سوم از پاسخگویان (۳۷/۱ درصد) معتقدند که مسجد محله آنها کارکرد اقتصادی دارد.

در مجموع می‌توان ملاحظه کرد که در میان کارکردهای مساجد، مهمترین و عمده‌ترین کارکرد از دید پاسخگویان، کارکرد مذهبی مسجد است که البته از آنجا که مساجد فعلی عمده‌ترین وظیفه خود را در این مورد قرار داده‌اند، این پاسخ چندان دور از انتظار نیست. کارکرد مهم بعدی مسجد، کارکرد انسجامی و پایگاه

— کارکرد اجتماعی مسجد

۱۰ درصد از پاسخگویان معتقدند که در مسجد محله آنها، امکانات تفریحی وجود دارد و ۲۶/۷ درصد از پاسخگویان معتقدند که در مسجد محله آنها برنامه‌های سیاحتی و زیارتی وجود دارد. تنها ۲۰ درصد از مساجد امکانات بهداشتی و درمانی دارند. تقریباً در

توزیع درصد فراوانی پاسخگویان برحسب نوع امکانات و برنامه‌های موجود در مسجد به تفکیک وجود آنها

کل	جنس		وجود امکانات و برنامه‌ها نوع امکانات و برنامه‌ها
	زن	مرد	
۱۰۰	۹/۳	۹۰/۷	برنامه‌های مذهبی
۱۰۰	۳۲/۴	۶۷/۶	پایگاه بسیج
۱۰۰	۵۲/۲	۴۷/۸	برنامه‌های آموزشی
۱۰۰	۶۲/۹	۳۷/۱	امکانات فرهنگی
۱۰۰	۶۲/۹	۳۷/۱	امکانات اقتصادی
۱۰۰	۷۳/۳	۲۶/۷	برنامه‌های سیاحتی و زیارتی
۱۰۰	۷۵/۱	۲۴/۹	برنامه‌های سیاسی
۱۰۰	۹۰/۱	۹/۹	امکانات تفریحی و ورزشی
۱۰۰	۹۷/۸	۲/۲	استراحتگاه
۱۰۰	۸۸/۲	۰/۸	سالن بازی ویژه کودکان
۱۰۰	۹۹/۵	۰/۵	سالن مراسم جهت مجالس شاد

۱-۳- نگرش جوانان در ارتباط با اهمیت مسجد:

مهمترین مکان عمومی موجود در محله از دید پاسخگویان، مسجد و اماکن مذهبی (۲۹/۵ درصد) و بعد از آن پارک و اماکن تفریحی (۲۷/۷ درصد) و بعد از آن اماکن ورزشی (۱۱/۳ درصد) است.

۲۷/۶ درصد از پاسخگویان، مسجد را مهمترین مکان عمومی موجود در محله می‌دانند. مکان عمومی بعدی پارک و اماکن تفریحی (۳۴/۵ درصد) و بعد اماکن ورزشی (۱۰/۶ درصد) است. در مجموع تنها تقریباً یک‌سوم از پاسخگویان، مسجد را مهمترین مکان عمومی موجود در محله می‌دانند. با افزایش سطح تحصیلی پاسخگویان، از میزان مهم قلمدادکردن مسجد در محله کاسته می‌شود. ساکنان مناطق شمال تهران کمتر از سایرین مسجد محله را مهم قلمداد می‌کنند.

در مجموع می‌توان گفت که تنها یک‌سوم از پاسخگویان هستند که معتقد هستند مسجد، مهمترین مکان عمومی موجود در محله است و با افزایش سطح تحصیلات، از میزان مهم قلمدادکردن مسجد محله کاسته می‌شود.

فرهنگی جدید مانند رادیو و تلویزیون و دانشگاه و مطبوعات و ... باعث افزایش حضور مردم در مسجد شده است و حدود یک‌سوم دیگر از آنها (۳۹/۳ درصد) معتقدند که مسجد رفتن مردم ارتباطی با این مراکز و رسانه‌های فرهنگی نداشته است و تنها ۸٪ از پاسخگویان معتقدند که این مراکز و رسانه‌های فرهنگی باعث کاهش حضور مردم در مسجد شده است.

افراد بالاتر از دیپلم بیش از سایرین معتقدند که مراکز و رسانه‌های فرهنگی باعث کاهش حضور مردم در مسجد شده است.

نگرش جوانان درباره مسجد:

سوالات پرسشنامه درباره نگرش جوانان در ارتباط با مسجد به ۹ قسمت زیر تقسیم شده است:

بسیج است. کارکرد بعدی کارکرد فرهنگی - آموزشی است. کارکرد بعدی کارکرد اقتصادی است و بعد کارکرد سیاحتی و زیارتی و بعد کارکرد سیاسی و بعد کارکرد بهداشتی و درمانی، و تقریباً مساجد کارکرد رفاهی ندارند.

لازم به ذکر است که در ابعاد شناختی مساجد، چندان تفاوتی میان پاسخگویان از نظر سن و جنس و ... وجود ندارد و تنها در بُعد ارزیابی است که چنین تفاوتی بروز می‌کند اما در جاهای خاصی مانند برنامه‌های سیاسی یا پایگاه بسیج که تنها یک صنف بخصوص از آن استفاده می‌کنند - مثل دانشجویان و مردان - تفاوتها نمود پیدا می‌کند.

۲-۲- رابطه مساجد با سایر مراکز و رسانه‌های فرهنگی:

بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۳ درصد) معتقدند که مراکز و رسانه‌های

نگرش جوانان در ارتباط با مطلوبیت مسجد :

۵۵/۲ درصد از پاسخگویان، مسجد را مطلوب تلقی می‌کنند. دانشجویان کمتر از سایر گروه‌های شغلی مسجد را مطلوب تلقی می‌کنند.

نگرش جوانان درباره کارکردهای مسجد

کارکردهای مسجد در دوران جدید : بیش از یک‌چهارم پاسخگویان معتقدند که وظیفه مسجد در دوران جدید جذب جوانان مردم به مسجد است. یک‌چهارم بقیه معتقدند که وظیفه مسجد انجام کارهای مذهبی است و یک‌چهارم دیگر معتقدند که وظیفه مسجد در دوران جدید، انجام کارهای فرهنگی است.

بنابراین از دید پاسخگویان، مسجد در دوران جدید وظایف سیاسی و اقتصادی و تفریحی - ورزشی را برعهده ندارد و تنها وظایف فرهنگی دارد.

نگرش جوانان درباره کارکردهای مطلوب مسجد :

الف. کارکردهای فرهنگی - حدود ۸۰٪ از پاسخگویان برنامه‌های مذهبی را برای مسجد لازم می‌دانند. با افزایش سطح تحصیلات والدین از میزان لازم دیدن برنامه‌های مذهبی نزد پاسخگویان کاسته می‌شود. مناطق شمالی تهران کمتر از مناطق جنوبی تهران معتقد به لزوم برنامه‌های مذهبی در مسجد هستند. در میان کارکردهای مسجد، کارکردهای مذهبی

مسجد مهمترین کارکرد مسجد و مطلوب از نظر پاسخگویان است. از دید ۹۰٪ از پاسخگویان کارکرد مذهبی در مسجد موجود است ولی از دید ۸۰٪ از پاسخگویان کارکرد مذهبی برای مسجد لازم است، یعنی اندکی از نگرش مثبت به کارکردهای مذهبی مسجد کاسته می‌شود.

- سه چهارم پاسخگویان امکانات فرهنگی را برای مسجد لازم می‌دانند. زنان کمتر از مردان امکانات فرهنگی را برای مسجد لازم می‌دانند. با افزایش سطح تحصیلات والدین از میزان لازم دیدن امکانات فرهنگی در مسجد کاسته می‌شود. جنوب تهران نسبت به شمال تهران، لزوم امکانات فرهنگی را بیشتر برآورد می‌کند. در مجموع ۳۷٪ از پاسخگویان معتقدند که در مسجد محله آنها امکانات فرهنگی موجود است ولی ۷۵/۲ درصد آنها معتقدند که مسجد باید امکانات فرهنگی داشته باشد یعنی از نظر آنها میزان فعلی امکانات فرهنگی در مسجد کافی نیست و باید افزوده شود و در نتیجه نگرش آنها نسبت به امکانات فرهنگی در مسجد مثبت است.

- سه چهارم پاسخگویان برنامه‌های آموزشی را برای مسجد لازم می‌بینند و جنوب تهران بیشتر از شمال تهران برنامه‌های آموزشی را برای مسجد لازم می‌دانند. ۴۷/۸ درصد از پاسخگویان معتقدند که در مسجد محله آنها برنامه‌های آموزشی وجود دارد ولی ۷۵٪ آنها معتقدند که مسجد باید برنامه‌های آموزشی را داشته باشد. بنابراین نگرش مثبتی نسبت به برنامه‌های آموزشی در مسجد دارند و نیز میزان فعلی آن را کم

توزیع درصد فراوانی پاسخگویان برحسب اماکن عمومی موجود در محله به تفکیک جنس

اماکن عمومی	جنس		کل
	مرد	زن	
هیچ مکان عمومی	۲/۷	۰/۸	۱/۷
مسجد و اماکن زیارتی	۲۹/۹	۲۹/۱	۲۹/۵
اماکن ورزشی	۱۶/۲	۷/۰	۱۱/۳
فرهنگ‌سرا و خانه فرهنگ	۷/۷	۷/۳	۷/۵
پارک و اماکن تفریحی	۲۸/۱	۲۷/۳	۲۷/۷
سینما و تئاتر	۵/۳	۸/۸	۷/۱
کلاسهای آموزشی	۲/۱	۱/۸	۱/۹
مغازه‌ها و بازار	۱/۲	۳/۹	۲/۶
مدرسه و دانشگاه	۱/۹	۳/۳	۲/۶
بیمارستان و درمانگاه	۰/۱	۰/۶	۰/۴
کتابخانه	۴/۸	۱۰/۱	۷/۶
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

می‌دانند.

۴۰ درصد از پاسخگویان معتقدند که مساجد کار فرهنگی انجام نمی‌دهند و از نظر آنها این، یکی از نارسایی‌های مسجد است. در نتیجه جوانان نگرش مثبتی نسبت به کارکردهای فرهنگی (مذهبی، فرهنگی، آموزشی) مسجد دارند و از دید تقریباً سه‌چهارم آنها مسجد باید کارکرد فرهنگی داشته‌باشد.

ب. کارکردهای اجتماعی مسجد

— کارکردهای سیاحتی و زیارتی مسجد:

۵۸/۶ درصد از پاسخگویان وجود برنامه‌های سیاحتی و زیارتی را برای مسجد لازم می‌شمارند. متأهلین بیش از مجردین به این امر معتقدند. با افزایش سطح تحصیلات مادران پاسخگویان از میزان اعتقاد آنها به لزوم برنامه‌های سیاحتی و زیارتی در مسجد کاسته می‌شود. جنوب تهران بیشتر از شمال تهران، برنامه‌های سیاحتی و زیارتی را برای مسجد لازم می‌داند. ۲۶/۷ درصد از پاسخگویان معتقدند که مسجد محله آنها برنامه‌های سیاحتی و زیارتی دارد، ولی ۵۸/۶ درصد آنها معتقدند که مسجد باید برنامه‌های سیاحتی-زیارتی داشته‌باشد. بنابراین پاسخگویان نگرش تقریباً

مثبتی نسبت به انجام برنامه‌های زیارتی-سیاحتی توسط مسجد دارند و میزان فعلی را کافی نمی‌دانند.

— کارکردهای تفریحی و ورزشی مسجد:

بیش از نیمی از پاسخگویان معتقدند که مسجد باید امکانات ورزشی داشته‌باشد. با افزایش سن از میزان اعتقاد به لزوم امکانات ورزشی کاسته می‌شود و این امر احتمالاً به‌خاطر این است که با افزایش سن، اشتغالات افراد نیز افزوده می‌شود و کمتر مجال ورزش کردن پیدا می‌کنند و لذا چندان نیازی به امکانات ورزشی هم احساس نمی‌کنند. جنوب تهران بیش از شمال تهران معتقد به لزوم امکانات ورزشی در مسجد است. ۹/۹ درصد از پاسخگویان معتقدند که مسجد محله آنها امکانات ورزشی دارد ولی ۵۲/۵ درصد آنها معتقدند که مسجد باید امکانات ورزشی داشته‌باشد، پس جوانان نگرش تقریباً مثبتی نسبت به انجام وظایف ورزشی دارند و میزان فعلی را خیلی کم برآورد می‌کنند.

— کارکردهای رفاهی مسجد:

حدود ۴۰٪ از پاسخگویان معتقدند که مسجد باید امکانات بهداشتی و درمانی داشته‌باشد. زنان بیشتر از مردان این امکانات را لازم می‌دانند. با افزایش سطح تحصیلات والدین از میزان اعتقاد به لزوم امکانات بهداشتی در مساجد کاسته می‌شود. جنوب تهران بیشتر از شمال تهران امکانات بهداشتی را برای مسجد لازم می‌شمارد. در مجموع ۸٪ از پاسخگویان معتقدند که در مسجد محله آنها امکانات بهداشتی و درمانی موجود

است ولی ۳۹/۴ درصد آنها امکانات بهداشتی-درمانی را برای مسجد لازم می‌شمرند یعنی پاسخگویان چندان نگرش مثبتی نسبت به انجام کارکرد بهداشتی در مسجد ندارند ولی سطح موجود امکانات بهداشتی مسجد را کم برآورد می‌کنند و خواستار افزایش آن هستند.

یک‌پنجم پاسخگویان سالن مراسم جهت مجالس شاد و استراحتگاه و سالن بازی ویژه کودکان را برای مسجد لازم می‌شمارند. زنان بیش از مردان سالن بازی ویژه کودکان را برای مسجد لازم می‌دانند و این امر می‌تواند به‌خاطر آن باشد که مسؤلیت نگهداری کودکان بیشتر برعهده زنان است و زنان مشکل وجود بچه در مسجد را بیش از مردان درک می‌کنند و لذا نیاز به محلی ویژه بازی کودکان را بیش از مردان احساس می‌کنند. همین مورد در مورد متأهلین نیز صادق است، یعنی آنها نیز بیش از مجردین لزوم سالن بازی ویژه کودکان را درک می‌کنند. در مجموع حدود ۲۰٪ از پاسخگویان معتقد به لزوم این سه مرکز در مسجد هستند ولی تقریباً هیچ‌یک از مساجد موجود از دید پاسخگویان چنین مراکزی را ندارند یعنی پاسخگویان چندان نگرش مثبتی نسبت به این مراکز ندارند ولی سطح فعلی این مراکز در مسجد را خیلی کم برآورد می‌کنند و خواستار افزایش آن هستند.

۱۳/۲ درصد از پاسخگویان

هیأت امنای مسجد را نامناسب تشخیص داده‌اند و شاغلین بیش از سایرین، هیأت امنای مسجد را نامناسب می‌دانند و این امر می‌تواند به‌خاطر این باشد که

شاغلین به خاطر ورود به جرگه بزرگسالان بیشتر با هیأت‌امنا سروکار دارند و لذا با شناختی که دارند، هیأت‌امنا را نامناسب تشخیص داده‌اند.

— ۳۸/۱ درصد از پاسخگویان معتقدند که در مساجد به جوانان بی‌اعتنایی می‌شود و این یکی از نارسایی‌های مسجد است. مردان بیش از زنان چنین اعتقادی دارند، و مجزودین بیش از متأهلین چنین اعتقادی دارند و این امر احتمالاً به خاطر این است که متأهلین کمتر خود را جوان احساس می‌کنند و لذا توجه چندانی به پرخورد یا جوانان در مسجد ندارند. جنوب تهران کمتر از شمال تهران معتقد به بی‌اعتنایی به جوان‌ها است.

ج. کارکردهای سیاسی مسجد

۴۰ درصد از پاسخگویان معتقدند که مساجد باید برنامه‌های سیاسی داشته باشند، زنان بیش از مردان اعتقاد به لزوم برنامه‌های سیاسی در مسجد دارند. جنوب تهران بیش از شمال تهران اعتقاد به لزوم برنامه‌های سیاسی در مسجد دارد.

در مجموع ۲۴/۹ درصد از مساجد از دید پاسخگویان برنامه‌های سیاسی دارد ولی ۴۰/۰ درصد از پاسخگویان معتقد به لزوم برنامه‌های سیاسی در مسجد هستند. بنابراین هرچند پاسخگویان نگرش چندان مثبتی به برنامه‌های سیاسی مسجد ندارند، ولی سطح فعلی برنامه‌های سیاسی مسجد را هم کم ارزیابی می‌کنند.

۱۳/۱ درصد از پاسخگویان معتقد به سیاسی‌بودن بیش از حد مسجد هستند.

مردان بیش از زنان اعتقاد به سیاسی‌بودن مسجد دارند و البته این امر می‌تواند به خاطر این باشد که زنان سطح سواد کمتری از مردان دارند و الا اگر برای پاسخگویان بالاتر از دیپلم این مسأله را بررسی کنیم، این تفاوت میان زنان و مردان دیگر معنی‌دار نیست.

۲۰/۱ درصد از پاسخگویان معتقدند که انحصار سیاسی در مساجد وجود دارد و این یکی از نارسایی‌های مسجد است. مردان بیش از زنان معتقد به انحصار سیاسی در مسجد هستند. افراد بالاتر از بیست سال بیش از دیگران معتقد به وجود انحصار سیاسی در مسجد هستند.

د. کارکردهای اقتصادی مسجد

حدود دوسوم پاسخگویان معتقد به لزوم وجود امکانات اقتصادی در مسجد هستند. جنوب تهران بیش از شمال تهران معتقد به لزوم امکانات اقتصادی در مسجد هست. با افزایش سطح تحصیلات والدین، از میزان اعتقاد به لزوم امکانات اقتصادی در مسجد کاسته می‌شود. ۳۷/۱ درصد از پاسخگویان معتقدند که مسجد محله آنها امکانات اقتصادی دارد ولی ۶۲/۲ درصد از آنها معتقد به لزوم امکانات اقتصادی در مسجد هستند. بنابراین پاسخگویان نگرش تقریباً مثبتی نسبت به انجام وظایف اقتصادی توسط مسجد دارند و میزان موجود آن را کمتر برآورد می‌کنند و خواهان افزایش آن هستند.

در بین تمام کارکردهای مسجد، پاسخگویان کارکرد مذهبی و فرهنگی را مهم قلمداد می‌کنند و نگرش کاملاً مثبت — بیش از ۷۵ درصد — نسبت به آن دارند.

بعد از آن کارکرد اقتصادی — ۶۲ درصد — و بعد از آن برنامه‌های سیاحتی و زیارتی — ۵۸ درصد — و بعد از آن امکانات تفریحی و ورزشی — ۵۲/۵ درصد — است که پاسخگویان نسبت به آنها نگرش تقریباً مثبتی — بیش از ۵۰ درصد — دارند.

نگرش جوانان درباره ساختمان مسجد

الف. ساختمان مطلوب مسجد

۵۲/۵ درصد از پاسخگویان معتقدند که مسجد مطلوب باید ساده و معمولی باشد و ۴۷/۵ درصد معتقدند که باید بزرگ و باشکوه باشد. زنان بیشتر مسجد ساده و معمولی را مطلوب می‌دانند و مردان بیشتر مسجد بزرگ و باشکوه را مطلوب می‌دانند. با افزایش سن، میزان مطلوبیت مسجد ساده و معمولی نزد پاسخگویان بیشتر می‌شود.

ب. مکان مسجد

۲۸/۷ درصد از پاسخگویان معتقدند که مسجد محله آنها در مکان نامناسب واقع شده است و این یکی از نارسایی‌های مسجد است.

ج. معماری مسجد

۱۹/۸ درصد از پاسخگویان معتقدند که مسجد محله آنها معماری بدی دارد و این یکی از نارسایی‌های مسجد است. زنان کمتر به این امر اعتقاد دارند. با افزایش سطح تحصیلات والدین از میزان اعتقاد به معماری بد در مسجد کاسته می‌شود. شمال تهران کمتر از جنوب تهران معتقد به معماری بد مسجد هستند. سطح سواد بالای والدین باعث پیدا کردن دید معماری نسبت به مساجد می‌شود و لذا به رموز معماری مسجد بیشتر آگاه می‌شوند و لذا مسجد را از نظر

معماری بد نمی‌دانند و البته والدین با سطح سواد بالاتر بیشتر در مناطق شمال تهران ساکن هستند و مساجد این مناطق نوعاً هم از نظر معماری بهتر هستند، هم تمیزتر هستند و هم بزرگتر هستند.

د. نظافت مسجد

۱۹/۵ درصد از پاسخ‌گویان معتقد به کثیفی مسجد هستند و این را یکی از نارسایی‌های مسجد می‌دانند. شمال تهران کمتر از جنوب تهران معتقد به کثیفی مسجد هستند که دلیل آن ذکر شد.

ه. اندازه مسجد

۳۷/۵ درصد از پاسخ‌گویان معتقد به کوچکی مسجد هستند و این را یکی از نارسایی‌های مسجد می‌دانند. شمال تهران کمتر از جنوب تهران معتقد به کوچکی مسجد هستند که دلیل آن ذکر شد.

و. مزاحمت برای همسایه‌ها

۱۷/۶ درصد از پاسخ‌گویان معتقد به بلندی صدای بلندگوهای مسجد و مزاحمت برای همسایه‌ها هستند و این را یکی از نارسایی‌های مسجد می‌دانند.

نگرش جوانان درباره تیب مسجدی‌ها

۵۸/۷ درصد از پاسخ‌گویان معتقد هستند که مسجدی‌ها افراد مذهبی هستند و ۴۱/۳ درصد از پاسخ‌گویان معتقد هستند که مسجدی‌ها افراد بی‌کار و ریاکار هستند. دانشجویان بیش از سایر گروه‌های شغلی، تیب مسجدی‌ها را منفی قلمداد می‌کنند. با افزایش سطح تحصیلات پاسخ‌گویان، نگرش منفی نسبت به تیب مسجدی‌ها بیشتر می‌شود، یعنی در مجموع ۴۰ درصد از پاسخ‌گویان

نگرش منفی نسبت به مسجدی‌ها دارند و با افزایش سطح تحصیلات، این نگرش منفی بیشتر می‌شود.

الف. مسجدرفتن گروه مرجع پاسخ‌گویان

۳/۸ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند که آدم‌های مهم و سطح بالایی جامعه زیاد به مسجد می‌روند و ۶۹/۲ درصد آنها معتقدند که کم به مسجد می‌روند. زنان بیش از مردان معتقدند که کم به مسجد می‌روند. زنان بیش از مردان معتقدند که افراد مهم و سطح بالایی جامعه کم به مسجد می‌روند. با افزایش سطح تحصیلات پاسخ‌گویان و والدین آنها، اعتقاد به این که آدم‌های مهم و سطح بالایی جامعه کم به مسجد می‌روند، افزایش پیدا می‌کند. شمال تهران بیش از جنوب تهران اعتقاد دارند که افراد مهم و سطح بالایی جامعه به مسجد می‌روند. بنابراین بیش از دوسوم پاسخ‌گویان معتقدند که گروه مرجع آنها کم به مسجد می‌رود و بنابراین طبیعی است که آنها هم کم به مسجد می‌روند.

نگرش جوانان درباره علت شرکت جوانان در مسجد

نیمی از پاسخ‌گویان علت شرکت جوانان در مسجد را به خاطر عبادت می‌دانند و حدود یک‌پنجم آنها علت شرکت جوانان را حضور در بسیج می‌دانند. زنان بیش از مردان علت شرکت جوانان در مسجد را دیدار دوستان می‌دانند و مردان بیش از زنان، علت شرکت جوانان در مسجد را شرکت در بسیج می‌دانند. با افزایش سطح تحصیلات پاسخ‌گویان از میزان اعتقاد به این که

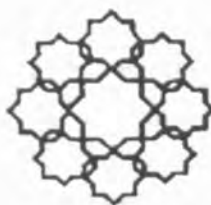
علت شرکت جوانان، شرکت در بسیج است، کاسته می‌شود و بر اعتقاد به این که علت شرکت جوانان، گرفتن تأییدیه و گزینش شدن است، افزوده می‌شود، یعنی با افزایش سطح تحصیلات، بر نگرش منفی نسبت به علت مسجدرفتن جوانان افزوده می‌شود.

با افزایش سطح تحصیلات والدین از میزان اعتقاد به این که علت شرکت جوانان در مسجد عبادت و شرکت در بسیج است، کاسته شده و بر میزان اعتقاد به این که علت شرکت جوانان، گرفتن تأییدیه و گزینش شدن است، افزوده می‌شود، یعنی با افزایش سطح تحصیلات والدین پاسخ‌گویان بر میزان نگرش منفی نسبت به مسجد افزوده می‌شود.

جنوب تهران بیش از شمال تهران معتقد است که علت شرکت جوانان در مسجد، عبادت و شرکت در بسیج است، یعنی بر میزان نگرش مثبت به مسجد افزوده می‌شود.

نگرش جوانان در ارتباط با امام جماعت مسجد

الف. نگرش جوانان درباره برخورد امام جماعت مسجد با جوانان
۷۵/۳ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند که برخورد امام جماعت مسجد با جوانان خوب است. با افزایش سطح تحصیلات پاسخ‌گویان بر میزان اعتقاد به بی‌اعتنایی امام جماعت نسبت به جوانان افزوده می‌شود، یعنی نگرش جوانان در مجموع نسبت به برخورد امام جماعت مسجد با جوانان، مثبت است.

توزیع درصد فراوانی پاسخ‌گویان برحسب علت شرکت جوانان
در مسجد به تفکیک جنس

کل	جنس		علت شرکت جوانان
	زن	مرد	
۶/۶	۷۶/۲	۷۶/۹	عبادت
۱۷/۹	۲۲/۲	۱۳/۷	دیدار دوستان
۳۲/۳	۲۸/۳	۳۶/۱	شرکت در بسیج
۱۵/۵	۱۸/۳	۱۲/۸	سخنرانی‌های مسجد
۱۹/۱	۲۲/۲	۱۶/۲	گرفتن تأییدیه و گزینش شدن

ب. نگرش جوانان درباره طول مدت نماز جماعت
تنها ۱۴/۸ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند که نماز جماعت طول داده می‌شود و این یکی از نارسایی‌های مسجد است. زنان بسیار کمتر از مردان معتقد به طول دادن نماز جماعت هستند. با افزایش سطح تحصیلات والدین از میزان اعتقاد به طول داده شدن نماز جماعت کاسته می‌شود. با افزایش سطح تحصیلات، بر میزان اعتقاد به طول داده شدن نماز جماعت افزوده می‌شود. جنوب تهران کمتر از شمال تهران معتقد به طول داده شدن نماز جماعت است. در مجموع درصد کمی از پاسخ‌گویان اعتقاد به طول داده شدن نماز جماعت دارند و لذا نگرش پاسخ‌گویان درباره طول مدت نماز جماعت مثبت است.

ج. نگرش جوانان نسبت به سطح سواد امام جماعت
۱۳/۱ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند که سطح سواد امام جماعت پایین است و این یکی از نارسایی‌های مسجد است و زنان کمتر از مردان این اعتقاد را دارند. با افزایش سطح تحصیلات پاسخ‌گویان سواد پایین امام جماعت را کمتر می‌پسندند. در مجموع ۱۰/۴ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند که معنویت اثقه جماعات کاهش یافته است و این یکی از نارسایی‌های مسجد است. با افزایش سن، بر میزان اعتقاد به کاهش معنویات نزد ائمه جماعات افزایش می‌یابد. در مجموع، پاسخ‌گویان نگرش مثبتی نسبت به میزان معنویت در مسجد دارند.

د. نگرش جوانان در ارتباط با میزان معنویت در مسجد
درباره نگرش جوانان درباره امام جماعت مسجد، از روی مجموع این چهار مورد می‌توان گفت که پاسخ‌گویان نگرش مثبتی درباره امام جماعت مسجد دارند.

الف. لزوم وجود بسیج
نگرش جوانان در ارتباط با بسیج مسجد
۴۷/۷ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند

ب. نگرش جوانان درباره طول مدت نماز جماعت
تنها ۱۴/۸ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند که نماز جماعت طول داده می‌شود و این یکی از نارسایی‌های مسجد است. زنان بسیار کمتر از مردان معتقد به طول دادن نماز جماعت هستند. با افزایش سطح تحصیلات والدین از میزان اعتقاد به طول داده شدن نماز جماعت کاسته می‌شود. با افزایش سطح تحصیلات، بر میزان اعتقاد به طول داده شدن نماز جماعت افزوده می‌شود. جنوب تهران کمتر از شمال تهران معتقد به طول داده شدن نماز جماعت است. در مجموع درصد کمی از پاسخ‌گویان اعتقاد به طول داده شدن نماز جماعت دارند و لذا نگرش پاسخ‌گویان درباره طول مدت نماز جماعت مثبت است.

ج. نگرش جوانان نسبت به سطح سواد امام جماعت

۱۳/۱ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند که سطح سواد امام جماعت پایین است و این یکی از نارسایی‌های مسجد است و زنان کمتر از مردان این اعتقاد را دارند. با

توزیع درصد فراوانی پاسخ‌گویان برحسب اعتقاد به نارسایی‌های مسجد
به تفکیک جنس

کل	جنس		نارسایی‌های مسجد
	زن	مرد	
۲۸/۷	۲۵/۵	۳۱/۷	● واقع شدن در مکان نامناسب
۱۹/۸	۱۶/۵	۲۲/۹	● معماری بد
۱۹/۵	۱۹/۵	۱۹/۶	● کثیفی مسجد
۳۷/۵	۳۶/۷	۳۸/۲	● کوچک بودن مسجد
۱۷/۶	۱۵/۸	۱۹/۲	● بلندی صدای بلندگو مزاحمت برای همسایه‌ها
۱۴/۸	۸/۸	۲۰/۴	● طول دادن نماز جماعت
۳۸/۱	۳۲/۷	۴۳/۱	● بی‌اعتنایی به جوان‌ها
۱۳/۱	۸/۶	۱۷/۴	● سطح سواد پایین امام جماعت
۱۰/۴	۹/۲	۱۱/۶	● کاهش معنویات و روی آوردن به دنیا در ائمه جماعات
۱۳/۱	۹/۱	۱۶/۸	● سیاسی بودن بیش از حد مساجد
۲۰/۱	۱۳/۶	۲۶/۱	● انحصار سیاسی و عدم پذیرش سلیقه‌های مختلف سیاسی
۴۱/۷	۳۸/۰	۴۵/۲	● انجام ندادن کارهای فرهنگی
۱۳/۲	۱۱/۰	۳۹/۳	● دخالت بیش از حد بسیج
۱۳/۲	۱۱/۰	۱۵/۳	● میات‌اسنای نامناسب

که بسیج در مسجد لازم است و حال آنکه حدود ۷۰ درصد از پاسخ‌گویان معتقد هستند که بسیج در مسجد موجود است. بنابراین پاسخ‌گویان نگرش چندان مثبتی نسبت به بسیج ندارند و میزان فعلی آن را زیاد برآورد می‌کنند. با افزایش سطح تحصیلات والدین از میزان اعتقاد به لزوم وجود بسیج در مساجد کاسته می‌شود. جنوب تهران بیش از شمال تهران معتقد به لزوم وجود بسیج در مسجد هستند. در مجموع پاسخ‌گویان نگرش مثبتی نسبت به لزوم وجود بسیج در مسجد ندارند.

ب. میزان دخالت بسیج در مسجد

۲۹/۹ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند که بسیج بیش از حد در مسجد دخالت می‌کند و این یکی از نارسایی‌های مسجد است. جنوب تهران کمتر از شمال تهران معتقد به دخالت بیش از حد بسیج هستند. در مجموع، پاسخ‌گویان چندان اعتقاد به دخالت بیش از حد بسیج در مسجد ندارند.

نگرش جوانان درباره نارسایی‌های مسجد

از دید پاسخ‌گویان مهم‌ترین نارسایی‌های مسجد، انجام ندادن کارهای فرهنگی (۴۱/۷ درصد)، بی‌اعتنایی به جوانها (۳۸/۱ درصد) کوچک بودن مسجد (۳۷/۵ درصد)، دخالت بیش از حد بسیج (۲۹/۹ درصد) و واقع شدن در مکان نامناسب (۲۸/۷ درصد) است.

در مجموع، مشاهده می‌شود که پاسخ‌گویان نگرش تقریباً مثبتی به مسجد دارند.

زنان نوعاً دید مثبت‌تری به مسجد دارند و نگرش آنها در مجموع مثبت‌تر از

مردان نسبت به مسجد است. افزایش سطح تحصیلات پاسخ‌گویان، در بیشتر موارد باعث کاهش نگرش مثبت نسبت به مسجد می‌شود. افزایش سطح تحصیلات والدین و سکونت در مناطق شمالی تهران باعث کاهش نگرش مثبت به مسجد می‌شود. تنها در موارد مربوط به معماری، نظافت و اندازه مسجد است که این دو متغیر باعث افزایش نگرش مثبت نسبت به مسجد می‌شود.

